

ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΟΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΟΙ

ΚΑΙ ΚΤΗΤΟΡΕΣ ΚΩΔΙΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ
ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἐν τῇ ἐμῇ μεταφράσει τῆς τοῦ Γρηγοροβίου Ἱστορίας τῆς πόλεως Ἀθηνῶν¹ προσέθηκα βραχεῖαν σημείωσιν περὶ τῶν Λακεδαιμονίων βιβλιογράφων, ὑποσχεθεὶς νὰ γράψω περὶ αὐτῶν ἰδίαν μονογραφίαν. Πράττων δὲ τοῦτο σήμερον, οὐδαμῶς ἀξιῶ, ὅτι ἐξαντλῶ τυχὸν τὴν ὑπάρχουσαν ὕλην· καταστρώνω δ' ἀπλῶς τὰ μέχρι τοῦδε ὑπ' ἐμοῦ εὐρημένα, ἅτινα ἐπιδέχοντα βεβαίως συμπληρώσεις ὑπ' ἐμοῦ τε καὶ ἄλλων. Ἀλλ' εἶνε, νομίζω, καιρὸς νὰ δειχθῇ ὅπωςδῆποτε διὰ τῆς περισυλλογῆς τῶν σωζομένων περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πηγῶν, ὅτι ἡ Λακεδαιμων δὲν ἦτο κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας χώρα ὄλως ἀπαίδευτος, καθ' ἃ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ. Καὶ περὶ μὲν τῶν χρόνων τῶν ἀρχαιοτέρων τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος δὲν περισώθησαν εἰδήσεις ἀσφαλεῖς. Ἀλλ' ἔκτοτε ἀρχεται προδήλως ποιὸς τις πνευματικὸς βίος, κυρίως προϊὼν καὶ κορυφούμενος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ δεσποτάτου τῶν Παλαιολόγων μέχρι τῆς μοιραίας ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτῆσεως τῆς Πελοποννήσου. Καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον συγγραφεῖς ἀξιοὶ λόγου, οἳ οὐ Πλήθων, ὁ Μάζαρις, ὁ Δοκλειανὸς, ὁ Μόσχος καὶ ἄλλοι ἐκλείσαν τὴν ἐν Μυστρᾷ αὐλὴν, πρὸς ἣν οὐχ ἦττον συνεδέοντο οἱ δύο Εὐγενικοὶ, ὁ Βησσαρίων, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Γεννάδιος Σχολάριος ὁ ἔπειτα πατριάρχης καὶ ἄλλοι, εἰκὸς ἦτο νὰ διατρέβωσι περὶ τὴν ἀντιγραφὴν κωδίκων ἄνδρες ἀσπαστῶς περὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων ἔχοντες, ὧν ἔπεται ἐνταῦθα ἡ ἀναγραφή.

¹ Τόμ. Β' σ. 287.

Ἄξιον δὲ σημειώσεως κρίνω, ὅτι ἐνταῦθα κατελέχθησαν μόνον βιβλιογράφοι, περὶ ὧν εἶνε ρητῶς γνωστὸν, ὅτι ἦσαν Λακεδαιμόνιοι, συμπεριληφθέντων καὶ τῶν ἀλλαχόθεν μὲν καταγομένων, ἀλλ' ἐν Λακεδαίμονι βιωσάντων. Δὲν συνανεγράφησαν δὲ οἱ ἐν τοῖς κώδιξι δηλούμενοι ὡς Πελοποννήσιοι καθ' ὄλου, καίτοι μεταξὺ αὐτῶν δυνατὸν νὰ λανθάνωσι καὶ τινες Λακεδαιμόνιοι. Ἐκφράζω δ' ἐνταῦθα τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τοὺς κ. κ. Ἑρρίκον Omont, G. Mercati, G. Coggiola, Ἑρρίκον Rostagno καὶ Schnorr von Carolsfeld ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ, μεθ' ἧς μοι παρέσχον διαφόρους συμπληρωματικὰς εἰδήσεις ζητηθείσας ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν Παρισίων, Βατικανοῦ, Βενετίας, Φλωρεντίας καὶ Δρέσδης

Πρὶν δ' ἢ προῶ εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν γνωστῶν μοι βιβλιογράφων καὶ κτητόρων κωδίκων, ἀναγκαῖον ὑπολαμβάνω νὰ γείνη ἐνταῦθα μνεῖα ἐκκλησιῶν τινῶν καὶ μονῶν τῆς Λακεδαίμονος, ἐν οἷς ἀπέκειντο κώδικες.

Καὶ πρῶτον πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα ἡ ἐν Μυστρᾷ ἀρχαία μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μυροβλύτου. Εἰς ταύτην ἀνῆκεν ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα γεγραμμένος κώδιξ τῆς ἐν Δρέσδῃ Βασιλικῆς δημοσίας βιβλιοθήκης Theol. A 303, ἐν ᾧ περιέχεται « Ἐκλογή ἀπὸ τῆς συναγωγῆς θεοφόρων ρημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν θεοφόρων πατέρων ἀπὸ πάσης γραφῆς θεοπνεύστου, συναθροισθείσης εἰς ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων παρὰ Παύλου τοῦ ὀσιωτάτου μοναχοῦ ». Ἐν τῷ ἐσωτέρῳ μέρει τοῦ ἐμπροσθίου καλύμματος τοῦ κώδικος ἀναγινώσκειται τὸ σημείωμα τόδε· *Πατερικὸν τῆς ἁγιοτάτης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου (;)*. Ἐν δὲ σ. 419 εὔρηται τάδε· *Τὸ παρὸν πατερικὸν ὑπάρχει τῆς ἁγίας μητροπόλεως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀλλ' ὅστις ἂν ἐξυλεύσῃ, ἀπὸ τῶν ἁγίων Δημητρίων νὰ ἔχη τὰς ἀράς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικέᾳ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων*

καὶ τῶν Ἀγίων Δημητρίων ἀντιμάχων ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὡς ¹.

Οἱ δὲ κώδικες τῆς μητροπόλεως ταύτης κατετέθησαν κατὰ τὴν παράδοσιν ἐν τοῖς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνοις εἰς τὴν ἐν Θεράπναις μονὴν τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα². Κέκτηται δὲ αὕτη νῦν ἑβδομήκοντα καὶ ἕξ κώδικας, ὧν εἷς ὁ ἀρχαιότατος ἀνέρχεται εἰς τὸν δωδέκατον αἰῶνα, ὀλίγοι τινὲς εἰς τὸν δέκατον τέταρτον καὶ οἱ πλεῖστοι εἶνε μεταγενέστεροι. Εἶνε δὲ γεγραμμένοι οἱ κώδικες οὔτοι ὑπὸ διαφόρων βιβλιογράφων, ὧν οἱ κατ' ὄνομα γνωστοὶ Λακεδαιμόνιοι ἀναγράφονται κατωτέρω ἕκαστος ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει, ὡς καὶ οἱ γνωστοὶ ἐκ Λακεδαίμονος κτήτορες κωδίκων οἱ κεκτημένοι αὐτοὺς πρὸ τῆς εἰς τὴν εἰρημένην μονὴν καταθέσεως αὐτῶν.

Πλὴν δὲ τῆς μονῆς ταύτης βιβλιοθήκην εἶχε καὶ ἡ πολὺ ἀρχαιότερα ἐν Μυστράῳ μονὴ τοῦ Βροντοχίου³. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην δὲ ταύτην ἀνήκεν ὁ κώδιξ τοῦ Χρυσοστόμου, ὃν ἔγραψεν ὁ νομικὸς Βασιλάκης τῷ 1296⁴. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ μονὴν ἀνήκε καὶ τὸ ἐν τῇ Συνοδικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας ὑπ' ἀρ. 225 Εὐαγγέλιον, γεγραμμένον ἐπὶ περγαμηνῆς τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα. Ἐν φ. 1^α τοῦ κώδικος τούτου φέρεται τὸ σημεῖωμα τόδε· Ἀφιερώθη τὸ παρὸν εὐαγγέλιον τῇ μονῇ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Βροντοχίου παρ' ἐμοῦ...μητροπολί-

¹ Ἴδε Schnorr von Carolsfeld Catalog der Handschriften der Kgl. öffentlichen Bibliothek zu Dresden. Ἐν Λειψία 1882-3 σ. 102. Τὰ σημειώματα ταῦτα ἐκδίδονται ἐνταῦθα ἐπὶ πηρωθωμένα μετ' εὐμενῆ ἀπάντησιν τοῦ συντάκτου τοῦ καταλόγου καὶ διευθυντοῦ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Δρέσδης εἰς τὰ ἐμὰ ἐρωτήματα. Ἀλλ' οὐχ ἤττον ἀντὶ τῶν ἁγίων Δημητρίων καὶ κατωτέρω τῶν ἁγίων Δημητρίων ἀντιμάχων νομίζω ἀναγνωστέον τὸν ἅγιον Δημήτριον.

² Ν. Βέη Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Θεράπναις μονῆς τῶν Ἀγίων Τεσσαράκοντα ἐν Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ Ἔτ. Η' (1904) σ. 94. Ἰδίου τεύχους σ. 2.

³ Ἴδε περὶ ταύτης Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Α' σ. 331 κ. ἐ.

⁴ Ἴδε κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 3.

του Κρίτης καὶ προέδρου Λακεδαιμονίας Νικηφόρου... ἔτους
 ςωκ' (= 1312)¹.

"Ἄλλοι δὲ κώδικες ἀπέκειντο ἐν τῇ κατὰ τὸν Μυστρᾶν μονῇ
 τοῦ Ζωοδότου Χριστοῦ, ὧν ἓνα ἶδε μνημονευόμενον κατωτέρω
 ὑπ' ἀρ. § 60.

II.

1139 Λέων 'Ραούλ.

Μετά πολλοῦ τοῦ δισταγμοῦ σημειόνω ἐνταῦθα μεταξύ τῶν
 Λακεδαιμονίων βιβλιογράφων τὸν Λέοντα 'Ραούλ. Πράγματι εὐ-
 ρίσκομεν μὲν ἐν Πελοποννήσῳ ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶ-
 νος τελευτῶντος τὸν πολυσχιδῆ οἶκον τῶν 'Ραούλ ('Ράλ)· ἀλλ'
 ἀμφίβολον, ἂν ἦσαν Πελοποννήσιοι καὶ οἱ προγενέστεροι ὁμώ-
 νυμοι².

"Ἐγραψε δὲ ὁ Λέων 'Ραούλ τὸν ἐν ἔτει 1139 γραφέντα
 Theologicus graecus LXXIX (Nessel) ἢ CCXX (Lambecius)
 τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντα Θεο-
 φυλάκτου Βουλγαρίας 'Ἐξήγησιν εἰς τοὺς εὐαγγελιστάς Μᾶρ-

¹ Βλαδιμήρου Κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Μόσχᾳ Συνοδικῆς βι-
 βλιοθήκης (ῥωσιστί). Ἐν Μόσχᾳ. 1894 σ. 12 ἀρ. 12.

² Ἴδε πλὴν ἄλλων τὸν πρωτοβεστιάριον 'Ραούλ παρὰ τῷ Νικηφόρῳ Γρηγορᾷ
 ἐκδ. Βόννης Τόμ. Α' σ. 167, 20. 190, 7, τὸν 'Αλέξιον 'Ραούλ ἐπὶ 'Ανδρονίκου τοῦ
 Παλαιολόγου παρὰ τῷ Παχυμέρει ἐκδ. Βόννης σ. 72, 9 καὶ ἀλλαγῶν, τὸν Γεώργιον
 'Ραούλ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος παρὰ τῷ Φραντζῆ ἐκδ. Βόννης σ. 408, 18.
 410, 1 κ. ἐ., εἰς ὃν ἀποβαλόντα τὸν υἱὸν Μιχαὴλ ἔγραψεν ἀνέκδοτον μονωδίαν ὁ μο-
 ναχὸς Θεοφάνης, τὸν Ἰωάννην 'Ραούλ παρὰ τῷ Φραντζῆ σ. 410 κ. ἐ., τὸν Μιχαὴλ
 'Ραούλ Ἰσῆν παρὰ τῷ Φραντζῆ σ. 161, 21. 426, 2 κ. ἐ., τὸν Θωμᾶν 'Ραούλ παρὰ
 τῷ Φραντζῆ σ. 149, 1 κ. ἐ., τὸν στρατηγὸν Δημήτριον 'Ραούλ τὸν μετὰ τῶν 'Αλ-
 βανῶν ζωγρήσαντα τῷ 1391 τὸν ἡγεμόνα τῆς 'Αχαΐας ἐν Χρονικῷ συντόμῳ ἐκδ. Βόν-
 νης μετὰ τὸν Δούκαν σ. 516, 13. Πρὸβλ. Λαόνικον Χαλκοκονδύλην ἐκδ. Βόννης
 σ. 408, 10. Περὶ δὲ τοῦ γένους 'Ραούλ καὶ 'Ράλῃ ἶδε Crusius Turcograecia σ.
 497. — Bullialdus εἰς Δούκαν ἐκδ. Βόννης σ. 545. — Du Cange εἰς Ἄνναν Κο-
 μνηνῆν ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 610. — Max Treu Maximi monachi Planudis
 epistulae. Ἐν Βρεσλαύᾳ. 1890 σ. 245 κ. ἐ.

κον, Ἰωάννην καὶ Ματθαῖον καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων πλὴν τοῦ Παύλου. Ἐν φ. 97^a τοῦ κώδικος φέρονται τάδε· Ἐγράφη τὸ παρὸν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου βιβλίον διὰ χειρὸς Λέοντος ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου τοῦ τοῦ Ῥαοῦλ μηνὶ Ἰουνίῳ τετάρτῃ, ἰνδικτιῶνος δευτέρας, ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ ἑβδόμου· ὁ δὲ τοῦτο ἀναγνοὺς εὐχου ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ θεῷ ὅπως συγχωρήσεως τῶν αὐτοῦ ἁμαρτιῶν ἐπιτύχη, ἀμὴν γένοιτο. Τοῦ κώδικος δὲ τούτου ἀντίγραφον, ἐν ᾧ συναντεγράφη καὶ τὸ ἀνωτέρω σημείωμα, εἶνε ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα τελευτῶντα ἢ κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον ἀρχόμενον γραφεὶς Μαρκιανὸς Cl. I κῶδιξ LXIII¹.

Ὅμοίως δ' ἔγραψεν ὁ αὐτὸς τὸν κώδικα LXX (Nessel) ἢ CCXXI (Lambecius) τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντα τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Ἐξήγησιν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ καὶ εἰς ἀπάσας τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ἐν φ. 44^a τοῦ κώδικος εὐρίσκεται τὸ σημείωμα τόδε· Ἐτελειώθη τὸ κατὰ Λουκᾶν μηνὶ Αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος β' διὰ χειρὸς Λέοντος τοῦ τοῦ Ῥαοῦλ².

Καὶ δὲν ἀναγράφεται μὲν ἐν τῷ σημειώματι τούτῳ τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἔγραφη ὁ κῶδιξ οὗτος, ἀλλ' ἐπειδὴ μνημονεύεται ἐν αὐτῷ ἢ αὐτῇ δευτέρα ἰνδικτιῶν, ὁ δὲ κῶδιξ εἶνε συμπλήρωμα τοῦ προμνημονευθέντος, δικαιοῦμεθα νὰ ὑπολάβωμεν αὐτὸν γραφέντα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1139.

Ἴδε καὶ κατωτέρω ὑπ' ἀρ. **13** καὶ **22** τὸν Δημήτριον Ῥαοῦλ Καβάκην.

¹ *Nessel* Catalogus sive recensio specialis omnium codicum manuscriptorum graecorum. Ἐν Βιέννῃ. 1690 Μέρ. α' σ. 163.— *Lambecius* Commentariorum de augustissima bibliotheca Caesarea Vindobonensi έκδ. *Kollar* (1766-82) liber quintus σ. 106 κ.έ.— *Castellani* Catalogus codicum graecorum qui in bibliotheca D. Marci Venetiarum inde ab 1740 ad haec usque tempora inlati sunt. Ἐν Βενετίᾳ. 1896 σ. 94 ἐν σημ.

² *Nessel* ἰνθ' ἀν.— *Lambecius* ἰνθ' ἀν. σ. 109.

2.

1286 μέχρις ἀρχῶν εἰς αἰῶνος.— Ἰωνᾶς
ὁ ἐκ Μυζηθραῖ.

Ἐγγραψε τὸν ὑπ' ἀρ. 67 τῶν ἐκ τῆς λαύρας Σάβα τοῦ ἡγιασμένου εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχείου μετενεχθέντων κωδίκων, περιέχοντα Παρακλητικὴν ἐπὶ βομβυκίνου χάρτου γεγραμμένην.

Ἐν φ. 269^ο εὔρηται τὸ σημείωμα τὸδε: Πληρῶν δοξάζω θεῷ τῷ δόντι τέλος ἀμήν. Ἐπληρώθη το παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς καμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Ἰωνᾶ καὶ τάχα μοναχοῦ ἐκ χώρας τοῦ Μυζηθραῖ, πλησίον Μονεμβασίας ἐγράφη δὲ διὰ συνεργίας καὶ πόθου πολλοῦ κυροῦ Νίκωνος ἱερομονάχου καὶ πνευματικοῦ πατρὸς ἐν τῇ νύσσῳ Κύπρω εἰς τὴν μονὴν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικολάου, μετόχιον τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Γερασίμου τοῦ μεγάλου, τοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ἁγιωτάτου Ἰορδάνου· καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες αὐτὴν διὰ τὸν Κύριον εὐχεσθε διὰ τῶν πολλῶν μου σφαλμάτων καὶ μὴ καταρᾶσθε, διτι οὐδεὶς ἔχων τὸ τέλειον .. Θξβ Ἡ ἰ ἰ καδδκεκέ¹.

Ὁ κῶδιξ οὗτος, καίπερ ἀχρόνιστος ὢν, λέγεται ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως ἐκ τοῦ ρυθμοῦ τῆς γραφῆς γεγραμμένος τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα. Ἀπέχει ἄρα ἐλάχιστον τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, δτ' ἐγράφη ἐν ἔτει 1286 ἄλλος κῶδιξ ὑπὸ βιβλιογράφου Ἰωνᾶ, ὁμοίως μοναχοῦ, οὗ δὲν μνημονεύεται μὲν ἡ πατρίς, ἀλλ' ὅστις ἦτο πάντως Πελοποννήσιος, καθ' ἃ συνάγω ἐξ ἄλλων τεκμηρίων. Διὸ δὲν διστάζω νὰ ποδεχθῶ, διτι δὲν ἔχομεν δύο ὁμωνύμους φέροντος τὸ ὄνομα Ἰωνᾶ, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄνδρα.

¹ Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Β' σ. 115 ἀρ. 67. Τὰ ἐν τέλει τοῦ σημειώματος γράμματα δὲν ἀναγινώσκονται διὰ τοῦ συνηθῆς κρυπτογραφικοῦ συστήματος. Ἴσως δὲ μόνον ἐν τοῖς πρώτοις γράμμασι λανθάνει ἡ λέξις ἀμήν.

Εἶνε δὲ ὁ ἄλλος οὗτος κώδιξ ὁ ἐν τῇ Βοδληϊανῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ὁξωνίου Cod. Roe 22, γεγραμμένος μὲν ἐπὶ περγαμηνῆς, περιέγων δὲ τοῦ Νικήτα Χωνιάτου τὸν Θησαυρὸν Ὁρθοδοξίας, μέρος τῆς ἱστορικῆς συγγραφῆς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἄλλα ἔργα διαφόρων συγγραφέων.

Ἐν τέλει δὲ τοῦ κώδικος φέρονται οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ βιβλιογράφου·

*Εὔρηκε τέρμα τὸ παρὸν μοι πυκτίον
καὶ παύλαν οὐχ εὔρηκε χεῖρ ἢ γραφέως·
μοχθεῖ γὰρ ἀπέραντα· φεῦ ἕως πότε;
Ἄρα μέχρις οὗ τάφος αὐτὴν δαμάσει,
εἰ τοῦτό σοι δέδοκτω Χριστέ μου λόγε,
καί με προσεκλήρωσας ἐργῶ διβίω¹
τοῦ ζῆν ἀφορμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν μου ἔχειν.
Στέργων φέρω πλὴν καρδιακῶ τῶ πόνῳ·
ἰσχὺν μόνον μοι τὸ κράτος σου διδότη.
Χεῖρ Ἰωνᾶ ταπεινοῦ ῥακενδύτου
καὶ τάχα μονοτρόπου
ἔληξεν αὐχὴν δάκτυλοι τρεῖς καὶ γόνυ.*

Ὅπισθεν δὲ τούτων ἔγραψεν ὁ αὐτὸς διὰ γραμμάτων ἐρυθρῶν τάδε· Ἐγράφει ἢ παροῦσα βίβλος διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ πανευγενεστάτου κυροῦ Κωνσταντινοῦ τοῦ Μαυροζούμη. Ἐγράφει δὲ ἐν ἔτει τῶ ςψιγ', μηνὶ Μαΐῳ ιε', ἡμέρα ε', ἰνδ. ιδ' (= 1286). Οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθαί μοι τῶ τολμητεία τῶ τολμήσαντι βάλλειν χεῖρα ἐπὶ τοσοῦτον ἔργον².

Ὡς ἀσφαλὲς δὲ τεκμήριον, ὅτι ὁ Ἰωνᾶς ὁ γράψας τὸν ὀξωνιακὸν κώδικα ἔζη ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ δὴ πιθανῶς ἐν Μυ-

¹ Χωριστέον ἄλλως· νοοῦνται δ' αἱ λέξεις ἐργῶδε βίω. Ἐνταῦθά τε καὶ κατωτέρω ὁ ἐκδότης φαίνεται παραναγνοῦς τινὰ τῶν χωρίων τοῦ σημειώματος.

² Coxe Catalogi codicum manuseriptorum bibliothecae Bodleianae pars prima. Ἐν Ὁξωνίῳ. 1853 σ 482.

στρᾶ, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός, οὐ χάριν ἐγγράφῃ ὁ κωδῆξ. Καὶ δὴ ὁ πανεύγενέστατος Κωνσταντῖνος ὁ Μαυροζώμης ἀνήκει πιθανώτατα εἰς τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον πελοποννησιακὸν οἶκον, ἐξ οὗ ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης οἱ μέγα ἰσχύσαντες ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Τούτων ὁ μὲν Ἰωάννης ἦτο διακεκριμένος στρατηγός, οὗ γίνεται μνεῖα καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν¹, ὁ δὲ Θεόδωρος Μαυροζώμης ἀνθρώπος πολυμεμφῆς ἐφ' οἷς ὑπὲρ τὸ δέον ἔδρα κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης². Εἰς τὸν αὐτὸν δὲ οἶκον ἀνήκει καὶ ὁ Μανουὴλ Μαυροζώμης ἐκεῖνος ὅστις « τὸν Καίχοσρόην ὑποδύς, οὐ πάνυ πρὸ πολλοῦ τῇ σφετέρᾳ θυγατρὶ συναφθέντα καὶ τῆς Ἰκονιαρχίας αὔθις λαβόμενον, ἧς εἶχε πρότερον ἐκπεσὼν, πάντα ἦν μηχανώμενος, εἴ πως αὐτῷ συναιρομένου τοῦ βασιλείου τύχη ὀνόματος, καὶ τὴν ὄσσην ποτίζει Μαϊάνδρος ἐπιὼν μετὰ Τούρκων ἔφθειρέ τε καὶ ἔκειρεν », πρὸς ὃν ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις « συμπλαχεῖς φυγάδα δείκνυσι τοῦτον »³. Τοῦ αὐτοῦ δὲ οἴκου ἦτο πάντως καὶ ὁ εἰς μοιχικὰς σχέσεις πρὸς τὴν σύζυγον Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τοῦ υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ εὐρισκόμενος Κωνσταντῖνος Μαυροζώμης⁴. Τῷ δὲ 1401 εὐρίσκομεν ἐν Κορίνθῳ τὸν Νικόλαον καὶ τὸν Στέφανον Μαυροζώμην τυχόντας προνομιῶν τινῶν ὑπὸ τῶν ἐπὶ βραχὺ τὴν πόλιν ἐκείνην καταλαβόντων Ἰωαννιτῶν⁵.

¹ Eustathii Opuscula ἐκδ. *Tafel* σ. 270,66. 289,24. 294,31 καὶ ἐν ἐκδ. Βόννης (Leonis grammatici chronographia. Accedit Eustathii de capta Thessalonica liber) σ. 377,6. 445,10. 463,22.

² Eustathii Opuscula ἐκδ. *Tafel* σ. 278,53 κ. ε. καὶ ἐν ἐκδ. Βόννης (ἐνθ' ἀν.) σ. 406,2. Ἴδε περὶ τοῦ Θεοδώρου Μαυροζώμη καὶ *Νικήταν Χωνιάτην* ἐκδ. Βόννης σ. 208,23. 234,2.

³ *Νικήτα Χωνιάτου* ἐκδ. Βόννης σ. 827,16 κ. ε. 828,18. 842,4 κ. ε.

⁴ *Παχυμέρους* ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' 144,11. σ. 156,5 κ. ε. *Νικηφόρου Γρηγοῦ* σ. 186,15. 190,15 κ. ε.

⁵ Ταῦτα κατὰ τὰ ἐν τῷ δημοσίῳ ἀρχεῖῳ τῆς Βενετίας Libri bullarum ἀρ. 16 (1401) φ. 162⁶ παρὰ τῷ *Hopf* Geschichte Griechenlands ἐν τῇ Allgemeine Encyclopädie τοῦ *Ersch.* καὶ *Gruber* Τόμ. 86 σ. 68.

Τὴν δ' ἐπὶ μακρὸν διατήρησιν τοῦ οἴκου τούτου ἐν Πελοποννήσῳ μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐπὶ τῆς Βαλύρας γεφύρας ἐν Μεσσηνίᾳ, ἣτις καλεῖται ἔκπαλαι γέφυρα τῆς Μαυροζούμιννας, καθ' ἃ παρετήρησεν ἤδη πρῶτος ὁ μακαρίτης Κ. Παπαρηγόπουλος¹, ἀπὸ γυναικὸς τοῦ οἴκου τούτου κτισάσης ἢ ἐπισκευασάσης τὴν γέφυραν ταύτην κατὰ τὴν δημώδη παράδοσιν².

3.

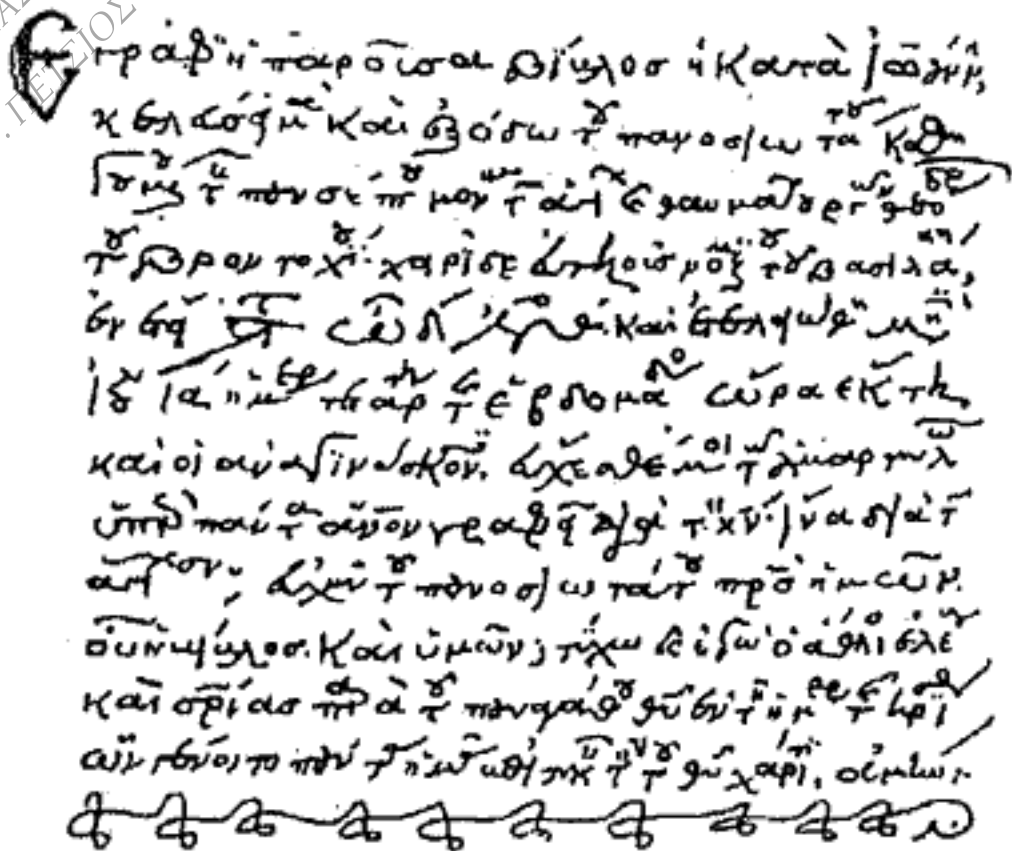
1296. — Βασιλάκης νομικός.

Ἐγραψεν οὗτος ἐπὶ περγαμηνῆς τὸν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων κώδικα 708 (Regius 2334), περιέχοντα τὰς ὀμιλίαις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς Ἰωάννην καὶ ὀμιλίαν Γεωργίου τοῦ Νικομηδείας. Ἐν τέλει τοῦ κώδικος τούτου ἀναγινώσκονται τάδε· Ἐγράφη ἡ παροῦσα βίβλος ἡ κατὰ Ἰωάννην, κελεύσει μὲν καὶ ἐξόδῳ τοῦ πανοσιωτάτου καθηγουμένου τῆς πανσέπτου μονῆς τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν Θεοδώρων τοῦ Βροντοχίου, χειρὶ δὲ εὐτελοῦς νομικοῦ τοῦ Βασιλάκη ἐν ἔτει ς' ὠδ' Ἰνδικτιῶνος θ' καὶ ἐτελειώθη μηνὶ Ἰουλίῳ ἡμέρᾳ τετάρτῃ τῆς ἐβδομάδος, ὥρα ἕκτη καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθέ μοι τῷ ἁμαρτωλῷ ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον γραφεῖ διὰ τὸν Κύριον· ἵνα διὰ τῶν ἁγίων εὐχῶν τοῦ πανοσιωτάτου πατρὸς ἡμῶν, οὗ ἡ βίβλος, καὶ ὑμῶν, τύχω καὶ ἐγὼ ὁ ἄθλιος ἐλέους καὶ σωτηρίας παρὰ τοῦ παναγάθου θεοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι,

¹ Κ. Παπαρηγοπούλου Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἔκδ. β'. Ἐν Ἀθῆναις. 1887 Τόμ. Δ' σ. 585.

² Ν. Βέη Μεσσηνίας Χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Τόμ. Γ' (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει) σ. 382.

ἀμὴν¹. Ἴδου δὲ καὶ τὸ πανομοιότυπον τῆς σημειώσεως τοῦ βιβλιογράφου. Ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς Βροντοχίου ἐν Μυστρᾷ ὁ δαπανήσας πρὸς γραφὴν τοῦ κώδικος εἶνε ὁ πολὺς Παχώμιος, τὸ θαῦμα τῶν Δωριέων κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ². Ἴδε περὶ αὐτοῦ τὰ ἄλλοτε γραφέντα ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς δεινῆς παρανοήσεως τοῦ Miller, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς μονῆς Βροντοχίου πλάσαντος ἀνύπαρκτον ἄνδρα Βροντόχιον³.

Πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ Βασιλάκη

Ἐν δὲ φ. 223^{α-β} τοῦ εἰρημένου κώδικος ἀναγινώσκονται οἱ ἐξῆς νῦν ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενοι εἰκοσιπέντε στίχοι τοῦ Βασιλάκη εἰς τὸν δαπανήσαντα χάριν τοῦ κώδικος καθηγούμενον, ὧν ἡ ἀκροστιχίς λέγει *Παχωμίω Βροντηχίτη Βασιλάκης*⁴.

Πόθον μὲν εἶκειν πανοσίοις ἀνδράσιν
 Ἄληστον αὐχῶν, εὐνοικῆ, δὲ σχέσει,
 Χάριν ἀμοιβὸν εὐμενῶς ἀντεισφέρω,
 Ὄριμα δι' ἧς ἐδρεψάμην τὰ σίτα·

¹ *Montfaucon Palaeographia Graeca* σ. 67. Ὁρθῶς ἐξέδωκε τὸ σημείωμα ὁ *Omont* (Fac-similés... du IX au XIV siècle. Ἐν Παρισίοις 1891. Εἰσαγωγῆς σ. 14 ἐν τοῖς περὶ τοῦ Πίνακος LXIX, ἐν ᾧ πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος).

² *Miller Manuelis Philae carmina* Τόμ. Α' σ. 279.

³ Νίου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Α' σ. 330 κ. ε..

⁴ Ἀπλὴν μνείαν τῆς ἀκροστιχίδος ταύτης πλὴν τοῦ *Omont* (Fac-similés κτλ. σ. 14) ποιεῖται καὶ ὁ *Millet* (Le Monastère de Daphni. Ἐν Παρισίοις. 1899 σ. 50 σημ. 1).

Ε.Υ.Δ. τῆς Κ.τ.Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Μῦρον κενωθὲν Σαλομῶν ὡς γοῦν ἔφη
 Ἴδων ἐπὶ γῆς πραέων πατοῦν πέδα,
 Ὡς ηὐλόγητο πρὶν Ἰακῶβ ἐν Λάβαν,
 Βῆναι κατευθῦ τῷ ποδὶ τοῦδε τρέχω·
 Ῥεῖ σταγόνας γὰρ εὐλογιῶν ἀφθόνως
 Ὁ Βροντοχίου Παγώμιος, ᾧ βιβλος
 Νῦν ἐγράφη μοι, ναὸν ἄρας ἐκ βάρων.
 Τούτῳ δ' ὅπως τίθησι καὶ κάλλους θέαν,
 Ἦθει πάρεστιν ἐντολῆς ἀεὶ βλέπειν·
 Χεῖν γὰρ ὁσῶραι λιτὰς ἰλαστηρίους
 Ἰώμενος μὲν δυσπαθεῖς καχεξίας,
 Τετρακτὺν ὑψῶν ἀρετῶν δὲ τετράδι,
 Ἡλιβατεῖ πως ἰσομίλως δ' ἀγγέλοις
 Βήμασι σεπτοῖς σεμνύνων μονοτρόπους.
 Ἄλλ' ὦ πάτερ τίμιε, πατέρων κλέος,
 Σὺ τριμερές σου τῆς ψυχῆς τῇ τριάδι
 Ἰλαδὸν ἄγεις πεντάδ' αὖ σὺν ἑξάδι·
 Λεῖβων τὸ διττὸν ἑβδόμην δ' εἰς ὀγδόην·
 Ἄλλὰ σκέπων θάλποις με σὺν πολλοῖς ἔτι
 Καταιγίδων αἴρων με τὸν σὸν ἰκέτην·
 Ἦ σὴ κυβερνεῖτω με δὲ προστασία·
 Σὺ παῦλα καὶ γὰρ εἰς θεοῦ θεῖον πόθον.

4.

* 304. — Θεόδωρος ἀπὸ Πετρίνης.

Οὗτος λέγεται παρὰ Montfaucon¹ καὶ τῷ ἐξ αὐτοῦ παρα-
 λαβόντι Μουσταξύδη² γράψας τῷ 1304 τὸ νῦν ἐν τῇ Ἑθνικῇ
 Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων ἐπὶ περγαμηνῆς εἰκονογραφημένον
 Ψαλτήριον Coisl. 13, προερχόμενον ἐξ Ἀγίου Ὄρους, ὅπου

¹ Bibliotheca Coisliniana. Ἐν Παρισίοις 1715 σ. 59.

² Ἑλληνομνήμων σ. 200.

πρότερον ἀπέχειτο ¹. Ἄν δ' ὀρθῶς ἦτο ἀνεγνωσμένον τὸ σημεῖωμα τοῦ βιβλιογράφου, ἠδυνάμεθα Λακεδαιμόνιον νὰ ὑπολάβωμεν τὸν Θεόδωρον τοῦτον, διότι ἡ Πετρίνα, ἐξ ἧς λέγεται ὀρμώμενος, θὰ ἦτο ἡ εὐθαλής καὶ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἀκμάζουσα κώμη τῆς Λακεδαίμονος, ἣν ὕμνησεν ὁ Ἰωάννης Εὐγενικός ἐν τῇ Ἐκφράσει Πετρίνης τῆ κατ' ἀντίγραφον τοῦ μακαρίτου ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Νικηφόρου τοῦ Καλογερά ἐκ τοῦ περιέχοντος αὐτὴν κώδικος τῆς Συνοδικῆς βιβλιοθήκης Μόσχας ἐκδοθείση ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Νεστορίδου ².

Ἄλλ' αἱ λέξεις ἀπὸ Πετρίνης προέρχονται ἐκ παραναγνώσεως τοῦ Monifaucou. Ὄρθως δ' ὁ κ. Omont τὸν βιβλιογράφον ὀνομάζει ἀπλῶς Θεόδωρον ³ ἢ Θεόδωρον Ἀγιοπετρίτην ⁴. Τὸ δὲ ὑπ' αὐτοῦ σταλὲν μοι σημεῖωμα τοῦ βιβλιογράφου ἐν φ. 261^α τοῦ κώδικος ἔχει ὧδε: .. Θεὸν ἰλεούμενος τίμιε πάτερ, | Θεοδώρου μέμνησο τοῦ καλογράφου | ἐπίκλην δ' ἔχοντα Ἀγιοπετρίτης: † Ἔτους ,σσιβ' † (=1304).

Εἶνε δὲ οὗτος βεβαίως ὁ αὐτὸς Θεόδωρος ὁ Ἀγιοπετρίτης ὁ γράψας τῷ 1305 τὸν ὑπ' ἀρ. 6 κώδικα τῆς ἐν Σέρραις μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ⁵. Πειθόμεθα δὲ περὶ τούτου ἀδιστακτως βλέποντες ἐν τῷ εἰρημένῳ κώδικι ἐν τῷ βιβλιογραφικῷ σημειώματι τοῦ Θεοδώρου τὸν δεύτερον στίχον (ἐπίκλην δ' ἔχοντα Ἀγιοπετρίτης) συντεταγμένον ὁμοίως καὶ ἐν τῷ Παρισιακῷ. Καὶ ἄλλοι δὲ κώδικες γεγραμμένοι ὑπὸ Θεοδώρου Ἀγιο-

¹ Omont Inventaire sommaire Τόμ. Γ' σ. 112. Πρὸς. Bordier Description des peintures et autres ornements contenus dans les manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale. Ἐν Παρισίῳ. 1883 σ. 232.

² Ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἔθνολογικῆς ἐταιρείας Τόμ. Δ' σ. 627 κ. ἑ.

³ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 112.

⁴ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' σ. L.

⁵ Fr. Delitzsch Handschriftliche Funde μέρ. β'. Ἐν Λειψία. 1862 σ. 51-53. Ἴδε τὸν αὐτὸν ἐν Zeitschrift für die gesammte lutherische Theologie und Kirche. Ἐν Λειψία. 1863 σ. 217-9.— Π. Παπαγεωργίου Αἱ Σέρραι καὶ . . ἡ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ. Γ' (1894) σ. 322.

πετριτου εἶνε πιθανῶς ἀντίγραφα τοῦ αὐτοῦ, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐκ τῶν χρόνων καθ' οὓς ἐγράφησαν¹. Ἄλλ' οὐδαμῶς εἶνε βέβαιον, ὅτι ὁ Θεόδωρος Ἀγιοπετριτης οὗτος ἦτο Κυνουριεύς, ὡς παραδέχονται οἱ κ. κ. Gardthausen² καὶ Π. Παπαγεωργίου³, διότι πλήν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Κυνουρίας ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι κῶμαι καὶ μοναὶ φέρουσαι τὸ αὐτὸ ὄνομα.

Σ.

Αἰῶνος εε'. — Μάζαρις.

Ἐγραψε τὸν ὑπ' ἀρ. 2958 κώδικα τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, περιέχοντα τὰ ἔργα Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου⁴. Ἐν φ. 262^α γέγραπται τὸ σημεῖωμα τόδε:

Τέρμα Δίωνος ὀγδοήκοντα λόγων
οὓς Μάζαρις ἔγραψα, κρατοῦντος λόγῳ⁵.

Τέρμα Δίωνος ὀγδοήκοντα λόγων.
οὓς μάζαρις ἔγραψα, κρατοῦντος λόγῳ.

Πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ Μάζαρι.

Δυστυχῶς ἀγνοοῦμεν τὸ μικρὸν ὄνομα τοῦ Μάζαρι τούτου. Γινώσκουμεν δὲ τέσσαρας ἀνδρας φέροντας τὸ ἄλλως σπάνιον

¹ Griechische Paläographie. Ἐν Λειψίᾳ, 1879 σ. 339.

² Ἐνθ' ἀν. σ. 339-413.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 322.

⁴ *Omont Inventaire sommaire* Τόμ. Α' σ. XLIV. Τόμ. Γ' σ. 73. Ὁ Omont σημειώνει τὸν κώδικα ὡς γεγραμμένον τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα· ἀλλ' ὡς γίνεται σαφές ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἐκδοθέντος πανομοιότυπου τοῦ φ. 262^α, εἶνε πολὺ μᾶλλον τοῦ δεκάτου πέμπτου.

⁵ *Spyr. Lampros Mazaris und seine Werke* ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. Ε' (1896) σ. 64. Ἴδε καὶ τὰς ἐμὰς Μικτὰς σελίδας σ. 435.

ἐπώνυμον Μάζαρις, τὸν μοναχὸν Ἰωάννην, ζῶντα περὶ τὸ 1357, τὸν μοναχὸν Μάξιμον τὸν γράψαντα κανόνας κατ' ἀλφάβητον, τὸν Μανουὴλ Μάζαριν τὸν γράψαντα τὸ ἐν τῷ Vaticanus graecus 1190, ἀντιγεγραμμένῳ τῷ 1342, σωζόμενον μαρτύριον τῆς ἀγίας Εἰρήνης καὶ τὸν συντάκτην τῆς γνωστῆς Ἐπιδημίας ἐν Ἄδου, γραφείσης περὶ τὸ 1416. Τὸν τελευταῖον τοῦτον ἐπειράθην νὰ ταυτίσω πρὸς τοὺς φέροντας τὰ ὀνόματα Μάξιμος καὶ Μανουὴλ, εικάσας, ὅτι ὁ γράψας τὴν Ἐπιδημίαν εἶνε ὁ αὐτὸς μοναχὸς Μάξιμος ὁ ποιήσας τοὺς κανόνας, ὅστις πιθανῶς ἔφερε κατὰ κόσμον τὸ ὄνομα Μανουὴλ¹. Καὶ ἀντέταξε μὲν εἰς τὴν ἐμὴν γνώμην ὁ κ. Krumbacher τὴν παρατήρησιν, ὅτι ὁ Μάζαρις τοῦτο μὲν συνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Παλαιολόγον εἰς τὴν Ἑσπερίαν, τοῦτο δὲ ἦτο ἔγγαμος καὶ εἶχε τέκνα καὶ κατὰ ταῦτα δὲν δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸν μοναχὸν Μάξιμον Μάζαριν². ἀλλὰ τάντιλεγόμενα ταῦτα δὲν παρέχουσιν ἀποχρῶντα λόγον πρὸς μὴ ταύτισμὸν τῶν δύο ἀνδρῶν. Ὁ τὴν Ἐπιδημίαν γράψας ἐξαίρετα ἠδύνατο νὰ μεταστῆ εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἂν εἶχεν ὑπάρξει πρότερον συνοδὸς τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τὴν περιοδείαν αὐτοῦ καὶ ἂν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα ἐκ προτέρου γάμου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων καθίσταται πιθανόν, ὅτι ὁ Μάζαρις ὁ γράψας τὸν Παρισιακὸν κώδικα εἶνε αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἐπιδημίας ἐν Ἄδου καὶ οὐχί τις τῶν ἄλλων. Ἀνέγραψα δὲ καὶ τοῦτον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους βιβλιογράφους, ἐπειδὴ, καὶ ἂν ὁ οἶκος δὲν ἦτο αὐτόχρημα πελοποννησιακός, ὁ συντάκτης τῆς Ἐπιδημίας ἐσχετιζέτο ὅπωςδῆποτε πρὸς τὴν Λακεδαίμονα καὶ τὴν ἐν αὐτῇ αὐλὴν τῶν Παλαιολόγων καὶ

¹ Miklosich - Müller Acta et diplomata Tόμ. Α' σ. 371.— Treu Mazaris and Holoholos ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Tόμ. Α' (1892) σ. 93. Ἴδε τὴν μνημονευομένην καὶ ἀνωτέρω πραγματείαν μου ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift σ. 63 - 73 καὶ ταῖς Μικταῖς σελίσαι σ. 433 - 447.

² Krumbacher Geschichte der Byzantinischen Litteratur σ. 494 κ.ί. Ἑλλ. μεταφρ. Σωτηριάδου Τόμ. Β' σ. 172.

μέγα ἐπεδείκνυεν ἐνδιαφέρον περὶ τῶν πελοποννησιακῶν πραγμάτων. Ἄν δὲ ἡ ἐμὴ εἰκασία ἔχη ὀρθῶς, τότε ὁ κρατῶν ὁ εἰς τὸν Μάζαριν παραγγείλας τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος τοῦ Δίωνος Χρυσοστόμου δύναται νὰ εἶνε ἢ ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἢ ὁ δεσπότης Πελοποννήσου Θεόδωρος Α' ὁ Παλαιολόγος ἢ ὁ Β'.

Ⓔ

1311. 1319. — Νικόλαος Μαλωταῆς.

Ἐγραψεν οὗτος τὸν ὑπ' ἀρ. Ω-Π-5 κώδικα τῆς ἐν τῷ Ἐσκουριάλφ βιβλιοθήκης τὸν περιέχοντα τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρας ὀμιλίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν πρώτην πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν.

Ἐν αὐτῷ φέρεται τὸ σημείωμα τοῦ Μαλωταῆ τὸδε κατὰ τὴν ἐν τισὶ πεπλανημένην ἢ ἀτελεῆ ἀναγραφὴν τοῦ Ἐμμανουὴλ Miller¹. Ἐτελειώθη ἡ παροῦσα βίβλος ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ, Ἰνδικτιῶνος δεκάτης, ἔτους ςωκ', παρὰ συνεργείας καὶ ἐξόδου τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ οἰκείου τῷ κραταιῷ καὶ ἀγίῳ ἡμῶν αὐθέντη καὶ βασιλεῖ κῦρ Ἰωάννη, τοῦ Πολεμιανίτου, ἐν τῇ κατὰ τὸ... χώρᾳ τῆς Λακεδαίμονος, διὰ χειρὸς Νικολάου ἱερέως καὶ πρωτεκδίκου μητροπόλεως Λακεδαιμονίας τοῦ Μαλωταῆ, καὶ οἱ ἠτυγχάνοντες (γρ. ἐντυγχάνοντες) ταύτη

ου ου
εὔχεσθέ μου τῷ ταλαιπόρῳ λαβεῖνων (Miller: fort. λαβεῖν δλων²) τῶν ἐπταισμένων τὴν συγχώρησιν, ἵνα καὶ ὑμῶν ἴλεως γένηται Κύριος γέγραπται γὰρ, Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρήτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

¹ Ὁ Graux (Essai sur les origines du fonds grec de l'Escorial. Ἐν Παρισίοις. 1880 σ. 362 ἐν σημ.) φαίνεται ἀναγνοῦς ὀρθότερον λαβεῖν τῶν ἐπταισμένων.

² Emm. Miller Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Escorial. Ἐν Παρισίοις. 1848 σ. 470 κ. ἰ. Πρὸς Gardthausen Griechische Paläographie σ. 334, 413.

Ἐγγραφή δὲ ὁ κώδιξ οὗτος τὸν Νοέμβριον τοῦ 1311, πρὸς ὃν ἀνταποκρίνεται τὸ ἔτος ,5ωκ' καὶ ἡ δεκάτη Ἰνδικτιῶν, οὐχὶ δὲ τῷ 1312, ὡς κακῶς ὑπελόγισεν ὁ Γραυκ, ἀφαιρέσας 5508 καὶ οὐχὶ 5509 ἔτη ἀπὸ τοῦ 6820 (,5ωκ'), ἐν ᾧ πρόκειται περὶ μηνὸς Νοεμβρίου ¹.

Ἄλλ' ὅμως παρατηρητέον, ὅτι τὰ σημειούμενα ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου, καθ' ἃ ὁ δαπανήσας πρὸς γραφὴν τοῦ κώδικος Πολεμειανίτης ἦτο οἰκεῖος τοῦ αὐθέντου καὶ βασιλέως Ἰωάννου, δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Παλαιολόγον οὐδ' εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνὸν, ὧν ἀμφοτέρων ἡ ἀρχὴ εἶνε μεταγενεστέρα τοῦ ἔτους 1311, καθ' ὃ ἔγγραφή ὁ κώδιξ. Μένει δὲ ὅπως ἀνεξήγητον τίς εἶνε ὁ Ἰωάννης οὗτος ὁ μνημονευόμενος ἐνταῦθα.

Ὁ αὐτὸς δὲ Νικόλαος Μαλωταρᾶς ἔγραψε τῷ 1317 καὶ 1319 τὸν ὑπ' ἀρ. 74 ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου παρὰ τὰς Σέρρας ἐν δυσὶ τόμοις γεγραμμένον κώδικα τὸν περιέχοντα τὰ Ἀσκητικὰ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου διὰ δαπάνης καὶ προτροπῆς τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου πρωτοσυγγέλλου καὶ ἀρχιμανδρίτου Μορέως Παχωμίου ². Καλεῖται δ' ὁ βιβλιογράφος ἐν τῷ κώδικι τούτῳ Μαλωταρῆς καὶ οὐχὶ Μαλωταρᾶς, ἂν ὀρθῶς ἀνέγνω ὁ κ. Παπαγεωργίου ³, καὶ ἐπονομάζει ἑαυτὸν ἱερέα καὶ πρωτέκδικον τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Ἐσκουριάλου. Ὁ δὲ δαπανήσας πρὸς γραφὴν τοῦ κώδικος Παχώμιος εἶνε ὁ γνωστότατος κτίστης τῆς ἐν Μυστρᾶ μονῆς τοῦ Βροντοχίου, ὃν καὶ ἄλλως γινώσκομεν ὡς παραγγέλλοντα τὴν γραφὴν κωδίκων ⁴.

Εἰς τὸν αὐτὸν δὲ καὶ ὁ Νικόλαος οἶκον ἀνήκεν ὁ Δημήτριος

¹ Γραυκ ἐνθ' ἀν. σ. 225.

² Π. Ν. Παπαγεωργίου Αἱ Σέρραι . . . καὶ ἡ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ. Γ' (1894) σ. 322. Πρὸς Ν. Βέην ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀκρίτας Τόμ. Α' (1905) σ. 407.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 323.

⁴ Νέου Ἑλληνομνήμονος Τόμ. Α' σ. 331 κ. ἑ. Τόμ. Δ' σ. 159.

Πανάρετος ὁ Μαλωταρᾶς, ὄν πρῶτον μὲν ὡς ἔκδικον καὶ πρωτοπαπᾶν Λακεδαιμονίας, εἶτα δ' ὡς ἐπίσκοπον Μεθώνης γινώσκομεν ἐξ ἀχρονίστων καὶ μεστῶν ἀνορθογραφιῶν σημειωμάτων ἐπὶ κώδικός τινος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς λαύρας. Σάβα τοῦ ἡγιασμένου μετενεχθέντων, ἐν ᾧ καὶ ἡ ὑπογραφή αὐτοῦ φέρεται μονοκονδυλικῶς γεγραμμένη¹. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ κώδικι σημειοῦται καὶ ἄλλος Μαλωταρᾶς ἐπίσκοπος Κερνίτζης τῷ 1316², ὅστις εἶνε πάντως αὐτὸς ἐκεῖνος οὗ τὴν μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας μοναχῆς Εὐφροσύνης τῆς Μαρινίας ἔριν περὶ τῆς εἰκόνας Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας ἔλυσε συνοδική πρᾶξις τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ ΙΓ' κατ' Ἀπρίλιον 1316³.

γ.

1349 — Μανουὴλ Μελιγαλᾶς.

Δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ εἶνε Πελοποννήσιος, καὶ δὴ ἴσως τῶν ὑπηρετούντων τὴν ἐν Μυστρᾷ αὐλὴν, ὁ Μανουὴλ Μελιγαλᾶς ὁ γράψας τὸν ἐν τῇ κατὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος μονῆ Διονυσίου ὑπ' ἀρ. 270 κώδικα τὸν περιέχοντα τὴν τοῦ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου ἐπιτομὴν τῶν Βασιλικῶν, ἧς ἐν τέλει εὔρηται τὸ ἐξῆς σημείωμα· *Ἐτελειώθη τὸ παρὸν Πρόχειρον διὰ χειρὸς ἐμοῦ Μανουὴλ τοῦ Μελιγαλᾶ, ἐν ἔτει ,σων[ή] ἰνδ. δεκάτης, ἡμέρα Τρίτη, τρισκαιδεκάτη τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός (= 1349)*⁴.

¹ Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Β' σ. 16.

² Αὐτόθι.

³ Miklosich-Müller Acta et diplomata Τόμ. Α' σ. 52 κ. ε

⁴ Σπυρ. Π. Δάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κανταβριγίᾳ. 1895 Τόμ. Α' σ. 392. Ἐν τῷ ἐμῷ Καταλόγῳ φέρεται ἔτος ,σων', ἀλλ' εἶνε πάντως παρανεγνωσμένον ἀντὶ ,σωνή', ὅπερ καὶ μόνον συμπίπτει πρὸς ἰνδικτιῶνα δεκάτην· κατὰ τὸ ἔτος δ' ἐκεῖνο ,σωνή' (= 1349) πρᾶγματι ἢ τρισκαιδεκάτη τοῦ Ὀκτωβρίου συνέπιπτε πρὸς ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος Τρίτην.

Λακεδαιμόνιον δ' ἢ τοῦλάχιστον ἐν Πελοποννήσῳ βιοῦντα δυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν τὸν οἶκον Μελιγαλᾶ βλέποντες, ὅτι μία τῶν ἐπιστολῶν ἀνδρὸς καλουμένου Μελιγαλᾶ, ἃς εὔρον ἐν τοῖς παραφύλλοις θ⁶ κ. ε. τοῦ ὑπ' ἀρ. 305 Vaticanus graecus, γεγραμμένου ἐπὶ βομβυκίνου χάρτου τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα, ἀπευθύνεται εἰς τὸν πιθανώτατα Πελοποννήσιον Φραγκόπουλον.

Ἄλλος δὲ Μελιγαλᾶς (Γεώργιος ὁ Μελήγαλας) ἀπαντᾷ ἐν τοῖς κώδιξι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῷ 1357¹.

Τρανὴν δὲ ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ οἶκος Μελιγαλᾶ ἔδρασεν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἦτο οἰκεῖος τῶν ἐν Μυστρᾶ ἐδρευόντων δεσποτῶν, ἀποτελεῖ τὸ ὄνομα τῆς κώμης Μελιγαλᾶ τοῦ δήμου Οἰχαλίας ἐν Μεσσηνίᾳ. Τὸ ὄνομα τοῦτο προῆλθεν ἐκ γενικῆς κτητικῆς, σημαίνουσης κτῆσιν ἀνδρὸς ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου².

8.

1358-1370. — Μανουὴλ Τζυκανδῆλης.

Νικηφόρος Κανάθης.

Τὸν Μανουὴλ Τζυκανδῆλην εὐρίσκομεν βιβλιογραφοῦντα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1358 μέχρι τοῦ 1370. Γινώσκω δὲ κώδικας ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένους τοὺς ἑξῆς:

α') τὸν ἐν ἔτει 1358 γραφέντα κώδικα τῆς Συνοδικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας ὑπ' ἀρ. 228 ($\frac{56}{LVII}$), περιέχοντα τὴν συγγραφὴν Περὶ τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ τῶν κτισμάτων προόδου, συγκειμένην ἐκ φύλλων 318, ὧν ἐν τέλει σημειοῦται: Ἐπληρώθη τῇ ιγ' Νοεμβρίου, τῆς ιβ' Ἰνδικιῶνος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, κατὰ τὸ ἑξακισχιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν ἑξηκοστὸν ἑ-

¹ Miklosich-Müller Acta et diplomata Τόμ. Α' σ. 370.

² Σπυρ. Π. Λάμπρου Ἡ ὀνοματολογία τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ εἰς τὴν χώραν ἐποικισίαι τῶν Ἀλβανῶν ἐν Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ Τόμ. Α' (1896) σ. 159 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει σ. 6.